

Miejsce technologii informacyjnej i komunikacyjnej w nadzorze pedagogicznym

Wojciech Magdoń – Ekspert ds. rozwoju produktów w firmie VULCAN

Warto zastanowić się, jakie narzędzia mogą wesprzeć nasze codzienne działania związane z prowadzeniem nadzoru pedagogicznego. Od naszych wyborów zależy bowiem praca nie tylko nasza, ale także wielu innych osób związanych z przeprowadzaniem ewaluacji, kontroli i wspomaganiami pracy szkoły.

Aby odpowiedzieć na pytanie o miejsce nowoczesnych technologii w nadzorze pedagogicznym, warto zastanowić się najpierw, czym jest wewnętrzny nadzór pedagogiczny w kontekście obowiązujących w Polsce przepisów prawa.

Ustawa o systemie oświaty w art. 35 stwierdza. „Dyrektor szkoły lub placówki oraz inni nauczyciele zajmujący stanowiska kierownicze, z zastrzeżeniem art. 36 ust. 2, sprawują nadzór pedagogiczny w stosunku do nauczycieli zatrudnionych w tych szkołach i placówkach, a w szkołach i placówkach prowadzących kształcenie zawodowe oraz u pracodawców, u których jest organizowana praktyczna nauka zawodu, także w stosunku do instruktorów praktycznej nauki zawodu” (zastrzeżenie z art.36 ust. 2 dotyczy osób będących dyrektorami szkół, a nieposiadających kwalifikacji pedagogicznych).

Z zapisu ustawy wynika zatem, że wewnętrzny nadzór pedagogiczny jest prowadzony przez dyrektora oraz innych nauczycieli zajmujących stanowiska kierownicze w stosunku do nauczycieli danej szkoły. Ustęp ten nie zawiera jednak pełnej informacji o wewnątrz szkolnym

nadzorze pedagogicznym, zwłaszcza w kontekście uściślającego to pojęcie rozporządzenia w sprawie nadzoru pedagogicznego. Dokładniej należałoby zatem powiedzieć, że nadzorowana jest szkoła jako organizacja.

Zadania dyrektora w zakresie nadzoru pedagogicznego precyzuje wspomniane rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie nadzoru pedagogicznego. W myśl tego rozporządzenia formami nadzoru są: ewaluacja, kontrola i wspomaganie.

Zadania dyrektora szkoły określa § 20. wyżej wymienionego rozporządzenia.

„Dyrektor szkoły lub placówki publicznej we współpracy z innymi nauczycielami zajmującymi stanowiska kierownicze, w ramach sprawowanego nadzoru pedagogicznego:

- 1) przeprowadza ewaluację wewnętrzną i wykorzystuje jej wyniki do doskonalenia jakości pracy szkoły lub placówki;

- 2) kontroluje przestrzeganie przez nauczycieli przepisów prawa dotyczących działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkół i placówek;
- 3) wspomaga nauczycieli w realizacji ich zadań, w szczególności przez:
  - a) organizowanie szkoleń i porad,
  - b) motywowanie do doskonalenia i rozwoju zawodowego,
  - c) przedstawianie nauczycielom wniosków wynikających ze sprawowanego przez dyrektora szkoły lub placówki nadzoru pedagogicznego”.

Ewaluacja przeprowadzona w szkole powinna być udokumentowana. Po jej dokonaniu sporządza się raport. Dyrektor szkoły musi przedstawić zgodnie z wyżej wymienionym rozporządzeniem wyniki i wnioski wynikające z prowadzenia nadzoru pedagogicznego.

Definicja

Z zapisów prawa oświatowego dotyczących nadzoru pedagogicznego wynika, że nadzór pedagogiczny możemy najkrócej zdefiniować jako **zaplanowany proces badawczy bieżącej działalności szkoły, dotyczący wybranych autonomicznie przez dyrektora aspektów, zakończony opracowaniem wyników tych badań oraz wnioskami z nich wytykającymi. To również kontrola zgodności praktyki funkcjonowania szkoły z obowiązującymi przepisami prawa oświatowego i wspieranie działań nauczycieli w ich rozwoju oraz promowanie wśród nich nowoczesnego podejścia do nauczania.**

Warto zwrócić uwagę, że celem nadzoru pedagogicznego jest po prostu doskonalenie pracy szkoły. Chodzi o to, by szkoła z dnia na dzień, z roku na rok stawała się lepsza, by służyła rozwojowi ucznia, który jest jej podmiotem i klientem.

Papier vs. komputer

Badanie, ewaluacja czy planowanie działań muszą opierać się na analizie informacji zbieranych w sposób zorganizowany i przemyślany. Można tego dokonywać bez wsparcia informatycznego, lecz wówczas proces staje się czasochłonny. Papier nigdy nie był i nie będzie efektywnym narzędziem zbierania oraz analizy informacji. Metoda „papierowa” realizacji zadań nadzoru jest tak uciążliwa, że zawsze kojarzy się nam z „papierologią”.

W czasie, gdy nadzór pedagogiczny nazywano mierzaniem jakości pracy szkoły i wprowadzano do szkoły elementy zarządzania przez jakość, technologia informacyjna nie była powszechnie dostępna. Pojawiały się uzasadnione głosy, że nadzór to „ankietomania”, zbiurokratyzowanie zadań dyrektora szkoły. Podobne głosy można usłyszeć również i dziś, gdy wprowadzany jest do szkół nowy nadzór pedagogiczny, oparty na ewaluacji. Słyszymy niekiedy: „Obecnie realizowany nadzór to tylko papiery i sprawozdania, po prostu biurokracja”.

Trudno nie zgodzić się takimi głosami, gdy próbujemy dokonywać ewaluacji bez wsparcia narzędzi informatycznych. Jednak technologia informacyjna daje znacznie więcej możliwości analitycznych niż papier. Zauważyli to twórcy nowego projektu nadzoru pedagogicznego, wdrażając go przy wydatnym wsparciu narzędzi informatycznych. Powstał między innymi ułatwiający pracę wizytatorów ewaluatorów, wizytatorów ds. kontroli, a także dyrektorów szkół specjalistyczny portal <http://www.nadzorpedagogiczny.edu.pl/>. Na jego stronach zalogowani użytkownicy mogą skorzystać z wielu narzędzi wspierających proces nadzoru. Dzięki rozwiązaniom informatycznym zbieranie informacji oraz ich analiza stają się łatwiejsze, a zatem i mniej zbiurokratyzowane.

Nie oznacza to wcale, że zmiana nośnika informacji z papierowego na elektroniczny to koniec „ankietomanii”. Zarówno z narzędzi papierowych, jak i elektronicznych należy zawsze korzystać roztropnie, tzn. tak aby ich wprowadzenie miało uzasadnienie, dawało wynik zmierzający do pozytywnej zmiany. Inaczej badania z zastosowaniem technologii informacyjnej również staną się czasochłonne i trudne, bo wymagające nowoczesnej infrastruktury oraz umiejętności informatycznych, którymi przecież nie każdy dysponuje.

Dobry plan

W procesach nadzoru pedagogicznego bardzo istotną rolę odgrywa sprawnie zorganizowana komunikacja. Jej podstawą w dzisiejszych czasach stały się narzędzia informatyczne. Ponieważ są one efektywne i używane bardzo powszechnie, powinny stać się również fundamentem komunikacji związanej z procesem nadzoru pedagogicznego. Należy przy tym pamiętać, że informacje, analizy czy wyniki ewaluacji oraz wnioski z niej płynące muszą być dostępne dla wszystkich członków społeczności szkolnej.

Zacznijmy od procesu planowania nadzoru. Każdy plan musi być poprzedzony wiarygodną diagnozą stanu obecnego. Na przykład plan nadzoru pedagogicznego powinna poprzedzać diagnoza problemów codzienności szkolnej, tak aby wybrać do ewaluacji i kontroli te obszary pracy szkoły, w których zauważamy najwięcej słabych stron. Diagnoza wymaga zastosowania takich narzędzi, jak obserwacje, badania ankietowe, wywiady, analiza dokumentacji.

Technologia informacyjna i komunikacyjna może nam w tym wypadku bardzo pomóc. Na przykład elektroniczne przeprowadzanie ankiet, z możliwością wsparcia informatycznego analizy ilościowej ich wyników, na pewno usprawni naszą pracę. Również analiza dokumentacji (na przykład przebiegu kształcenia), jeśli jest prowadzona elektronicznie, będzie łatwiejsza i bardziej efektywna.

Tworzenie planów nadzoru oraz innych planów szkolnych może i powinno być wspierane narzędziami elektronicznymi. Wiele takich technik wykorzystuje aktualnie biznes. W szkole również można by zastosować funkcjonalności darmowych lub komercyjnych programów wspierających planowanie. Z pewnością pracę ułatwiłyby także platformy edukacyjne czy system sieciowego kalendarza, w którym można by udostępniać użytkownikom informacje o zadaniach oraz terminach ich realizacji.

Badanie

Ewaluacja pracy szkoły to między innymi badanie wyników dydaktycznych, oczekiwań klientów, obserwacja działań nauczycieli, analiza dokumentacji szkolnej.

Skuteczne badanie wyników dydaktycznych i wychowawczych szkoły, analizowanie tych wyników oraz zastosowanie osiągnięć naukowców zajmujących się pomiarem dydaktycznym, a także analiz statystycznych bez zastosowania technologii informacyjnej jest trudnej pracochłonne. Tymczasem dyrektor szkoły, mając do dyspozycji przykład takie narzędzie, jak moduł analiz danych systemu uczniowskiego, może przeprowadzać badania statystyczne bardzo efektywnie. Informacje zebrane w formie elektronicznej w takim systemie mogą być analizowane, oglądane w formie tabelarycznej lub w postaci wykresu bądź – w miarę potrzeb – filtrowane. Ułatwia to analizę wyników edukacyjnych szkoły. Przekonali się o tym dyrektorzy placówek, którzy

wdrożyli elektroniczne systemy uczniowskie (dzienniki elektroniczne) zawierające dane dotyczące bieżących, klasyfikacyjnych ocen, a także wyniki egzaminów zewnętrznych oraz dane o frekwencji uczniów.

Skuteczne badanie oczekiwań klientów szkoły, uczniów i rodziców, a także nauczycieli pracujących w szkole ułatwia natomiast moduł ankiet, w którym możemy edytować dowolną ankietę zawierającą pytania otwarte, zamknięte jednokrotnego i wielokrotnego wyboru itp. Formularz taki musi być precyzyjnie elektronicznie kierowany do społeczności szkolnej. System powinien monitorować wypełnianie ankiet, a po zakończeniu zbierania danych umożliwić analizy ilościowe, co ułatwia dokonanie następnie analiz jakościowych wyników badań. W celu ułatwienia tworzenia sondaży aplikacja może zawierać bank pytań lub przykładowe narzędzia badawcze diagnozujące dany problem. Tak przeprowadzane przez dyrektora badania ankietowe na pewno nie będą się kojarzyły z biurokracją, zwłaszcza gdy ankiety zostaną wcześniej przemyślane i będą miały na celu badanie istotnych problemów szkoły.

Raport

Ewaluację należy podsumować raportem zawierającym jej wyniki oraz płynące z niej wnioski. Raport powinien być jawny, dostępny dla wszystkich zainteresowanych, a szczególnie dla członków rady pedagogicznej. Jego ostateczną formę trzeba konsultować z radą pedagogiczną i innymi członkami społeczności szkolnej. Aby takie konsultacje były łatwiejsze, warto zastosować technologię komunikacyjną. Podobnie jak przy planowaniu, możemy zastanowić się nad wdrożeniem komercyjnych lub darmowych narzędzi wspierających komunikację. Może to być wyposażona w komunikator platforma edukacyjna, komunikator systemu uczniowskiego funkcjonującego w szkole lub aplikacja, która pozwala na udostępnianie dokumentu w tzw. chmurze i kierowanie go do upoważnionych do jego czytania i ewentualnej edycji osób.

Sztuka dialogu

Ewaluacja, jak to wielokrotnie słyszałem na konferencjach szkoleniowych poświęconych temu tematowi, ma być dialogiem, jej wyniki mają być jawne, a w jej procesie powinna uczestniczyć cała społeczność szkoły. W publikacji *Ewaluacja w nadzorze pedagogicznym – refleksje* pod redakcją Grzegorza Mazurkiewicza, w rozdziale autorstwa Grzegorza

Mazurkiewiczza pod tytułem *Reforma nadzoru pedagogicznego jako projekt cywilizacyjny* czytamy: „Dobrze przeprowadzona ewaluacja demokratyzuje szkolną rzeczywistość, zachęca i umożliwia dialog, pokazuje wielorakie perspektywy, ułatwia zdobywanie autonomii i wspiera rozwój uczącej się społeczności”. W innym miejscu tego samego tekstu autor podkreśla: „Wyniki ewaluacji powinny odświeżać spojrzenie na znane nam problemy, pokazywać je z innej perspektywy i ułatwiać prowadzenie dialogu przez wszystkich zainteresowanych.” Jeżeli w szkole ma być prowadzony dialog, konieczne staje się usprawnienie komunikacji, tak aby taka obustronna lub wielostronna rozmowa była nie tylko możliwa, ale i łatwiejsza. Pamiętajmy, że rozmowa ta ma miejsce w zwykle dość licznej społeczności szkolnej. Niezbędne jest tutaj pozyskiwanie informacji od klientów szkoły (uczniów i ich rodziców), wysłuchiwanie ich opinii, przekazywanie im informacji od nauczycieli i kadry kierowniczej szkoły, rozmowa wewnątrz szkolna nauczycieli ze sobą i dyrekcji z nauczycielami.

Proces komunikacji w społeczności szkolnej powinniśmy wspierać technologią informacyjną i komunikacyjną. Stosowanie jej powoduje, że zwiększa się skuteczność komunikatów, ponieważ są one celnie kierowane i mogą być łatwo dokumentowane oraz archiwizowane. Obecnie właściwie wszystkie szkoły mają swoje strony WWW, na których publikują informacje. Nie jest to jednak dialog, a zaledwie sposób na jednostronne przekazywanie informacji. Realizacja ewaluacji w szkole wymaga komunikacji wielostronnej, wszystkich ze wszystkimi. Konieczne jest więc zastosowanie wielu narzędzi komunikacyjnych, na przykład elektronicznego dziennika z komunikatorem umożliwiającym wielostronną i celnie kierowaną komunikację, systemu umożliwiającego publikację w chmurze dokumentów i kierowanie właściwych komunikatów do zainteresowanych osób. Dobrze mieć w szkole system wewnątrz szkolnej poczty elektronicznej przypisujący uczniom i nauczycielom szkolne konta pocztowe. Przydatny jest również kalendarz sieciowy pozwalający na publikację harmonogramów udostępnianych upoważnionym użytkownikom. Dopiero tak zorganizowana komunikacja z wykorzystaniem TiK umożliwia prawdziwy dialog w społeczności szkolnej. Wykorzystanie technologii informacyjnej jest istotne ze względu na ogrom oraz różnorodność informacji, dużą liczbę członków społeczności szkolnej, a także ich rozproszenie.

Doskonalenie zawodowe

Organizacja wsparcia pedagogicznego dla nauczycieli, szkoleń dla nich, również wymaga diagnozy potrzeb, a następnie ewaluacji efektów kształcenia. I w tym wypadku, podobnie jak to opisywałem wcześniej, wsparciem procesu doskonalenia nauczycieli będzie technologia informacyjna i komunikacyjna. Dodatkowo warto wesprzeć ten proces metodami e-learningu.

Dobry wybór

Jak nietrudno zauważyć, proces nadzoru pedagogicznego warto wspierać mądrze stosowaną technologią informacyjną. Pamiętajmy, że TiK pozwala uciec od biurokracji. Wykorzystując nowoczesne technologie, można skupić się na problemie, na znalezieniu sposobu jego rozwiązania, a nie na metodzie zbierania informacji i ich analizy. Pamiętajmy jednak, że technologia tylko wspiera proces nadzoru pedagogicznego, a nie jest lekarstwem na wszelkie zło. To, czy będzie wspierała ten proces skutecznie, zależy między innymi od merytorycznej, opartej na podstawowej wiedzy socjologicznej zawartości zastosowanych w nim narzędzi, trafnego doboru metod badawczych oraz narzędzi informatycznych, dobrej organizacji pracy, itp.

Jeżeli zatem jesteśmy przekonani, że nie ma skutecznego nadzoru pedagogicznego bez TiK, to powinniśmy się zastanowić, jak zorganizować w szkole nadzór pedagogiczny z wykorzystaniem narzędzi informatycznych.

Aby to było możliwe, konieczna jest infrastruktura, czyli komputery i sprawnie działająca sieć w szkole. Trzeba również zastanowić się nad wyborem oprogramowania wspierającego nadzór pedagogiczny. Będziemy potrzebowali systemu dokumentującego przebieg kształcenia, który będzie wyposażony w analizator zawartych w nim danych, a także wielostronnego komunikatora funkcjonującego w społeczności szkolnej, celnie kierującego informacje, pozwalającego na dokumentowanie przepływu danych i ich archiwizowanie. Przyda się nam system do elektronicznego ankietowania członków społeczności szkolnej, umożliwiający przy tym analizy ilościowe, ułatwiający przez to analizy jakościowe wyników. Warto, aby zawierał on przykładowe narzędzia

badawcze (ankiety) lub bank pytań do tworzenia ankiet. Byłoby również dobrze, aby aplikacja monitorowała wypełnianie ankiet, jednocześnie zachowując anonimowość osób biorących udział w badaniach.

Nasz wybór aplikacji to kolejne dylematy: Czy wybrać systemy komercyjne, czy może darmowe? Czy programy wspierające nadzór powinny być osobnymi aplikacjami rozwiązującymi poszczególne problemy nadzoru pedagogicznego? Czy może lepiej byłoby wdrożyć całościowy system oparty na jednolitej bazie społeczności szkolnej, rozwiązujący wszystkie wspomniane wyżej, a także inne problemy? – Rozwiązanie tych dylematów wymaga zastanowienia się nad plusami i minusami proponowanych rozwiązań oraz nad możliwościami finansowymi szkoły.

Nie stosując technologii informacyjnej, będziemy realizować nasz ustawowy obowiązek wewnątrz szkolnego nadzoru pedagogicznego dużym nakładem pracy, bez możliwości skupienia się nad meritum sprawy, opierając się w znacznie większym stopniu na intuicji niż na wynikach badań edukacyjnych. Prowadzenie prawdziwego dialogu ze społecznością szkolną będzie przy tym niemożliwe, zwłaszcza gdy szkoła jest dość duża.

Autorzy pomysłu na nowy sposób nadzoru, jak to już zauważyłem wcześniej, wyposażają ewaluatorów, kontrolerów i dyrektorów szkół w gotowe narzędzia informatyczne wspierające nadzór. Nie odpowiadają one jednak na wszystkie potrzeby dyrektora w tym zakresie. To jedynie dostęp do portalu zawierającego narzędzia ewaluacji, na których można się wzorować.

Dyrektorzy szkół powinni zastanowić się, jakie posiadane przez nich narzędzia informatyczne mogą wesprzeć ich codzienne działania dotyczące nadzoru wewnętrznego. Powinni również szukać rozwiązań informatycznych, które umożliwią im jego skuteczną realizację nadzoru.

Żyjemy w czasach, gdy budowane jest społeczeństwo informacyjne oparte na wiedzy, realizacja nowoczesnego nadzoru pedagogicznego to właśnie budowanie takiego społeczeństwa.